

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ

Олександр Вітт,
аспірант без
відриву від
виробництва
кафедри
банківських
інвестицій
ДВНЗ
«Київський
економічний
університет
ім. Вадима
Гетьмана»

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ

Досліджуються проблеми та перспективи розвитку лізингу в Україні. Розглядаються такі проблеми розвитку лізингу як недостатня увага з боку держави, недосконалість законодавчої бази, жорстке оподаткування лізингових операцій, фінансова недисциплінованість лізингоодержувача, економічна невигідність лізингу. Пропонуються шляхи активізації лізингових операцій в Україні.

Активне впровадження лізингу може дати відчутний поштовх структурній перебудові реального сектору економіки, оновленню основних фондів, розвитку малого та середнього бізнесу, індустріалізації виробництва. Проведення лізингових операцій не вимагає від лізингоодержувачів одномоментного витрачання великих фінансових ресурсів на придбання основних засобів. Лізинг є ефективним способом реалізації продукції підприємств, що виготовляють основні засоби, за рахунок чого зростають обсяги виробництва. Тому лізинг як вид інвестування та реалізації продукції досить поширений в усьому світі.

У формі лізингу здійснюється значна частка капітальних затрат у багатьох розвинутих, перехідних економіках та економіках, що розвиваються. За даними Міжнародної фінансової корпорації, у 2005 р. частка основних засобів, придбаних через лізинг, у Чеській Республіці становила 28%, в Естонії – 25, Німеччині – 19,7, Франції – 17, Австрії – 16,1, Угорщині – 12,6, Словаччині – 12,6, Італії, – 12,3, у Польщі – 8,8 % [3]. Згідно із Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств», фінансовий лізинг (оренда) – це господарська операція, що передбачає придбання на замовлення фізичної чи юридичної особи (орендаря) основних фондів з подальшим їх переданням у користування орендареві на строк, який не перевищує строку повної амортизації таких основних фондів, з обов'язковим подальшим переданням права власності на них орендареві. Оперативний лізинг визначається в цьому документі як господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає передання орендареві права користування основними фондами на строк, який не перевищує строку їх повної амортизації, з обов'язковим поверненням таких

фондів їхньому власникові після закінчення строку дії лізингової (орендної) угоди.

Таким чином, у визначенні понять «фінансовий лізинг» та «оперативний лізинг» Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» не використовує кількісний критерій рівня амортизації. Розрізняються ці поняття на підставі інших критеріїв: по-перше, придбання чи не придбання основних фондів на замовлення орендаря; по-друге, повернення чи неповернення об'єкта лізингу. Поряд з тим строк оренди не може перевищувати строк повної амортизації основних фондів. У Законі України «Про фінансовий лізинг» таке обмеження відсутнє. Ця відмінність має істотне значення для практики здійснення лізингових операцій. Наведені визначення мають і спільні риси, а саме: залежність тривалості дії договору лізингу від строку амортизації об'єкта і розуміння лізингу як оренди. Лізинг в обох законах ототожнюється з орендою. Ще одна спільна риса полягає в однаковому підході до розуміння об'єкта лізингу. За Законом України «Про фінансовий лізинг», таким об'єктом є будь-яке рухоме і

нерухоме майно, що його можна віднести до основних фондів [1]. Відповідно до законодавства про оподаткування прибутку підприємств об'єктом лізингу можуть бути основні засоби.

Якщо під оперативним лізингом розуміти операції оренди, то сьогодні вони досить поширені та прибуткові як для орендодавця, так і для орендаря. Завдяки здачі в оренду частини виробничих площ «на плаву» тримається більшість науково-дослідних інститутів, бюджетних установ. Значні доходи отримують і підприємства, які здають в оренду не тільки виробничі площі, а й виробниче устаткування.

Через відсутність офіційних статистичних показників щодо обсягів майна, що здається в оренду, та прибутковості цих операцій зробити якусь оцінку в цій сфері надто складно. Непрозорість останніх створює умови для зловживань (наприклад, занижується розмір орендної плати в договорах оренди і здійснюється «тіньова» оплата готівкою тощо). Сприяє цьому й існуючий порядок оподаткування доходів: суми, одержувані підприємствами від операцій оренди, включаються до складу валових доходів. Оскільки витрати на утримання орендованих виробничих площ, як правило, здійснюються орендарями, орендодавець зобов'язаний віддати до бюджету 30% орендної плати [4].

Операції фінансового лізингу, на відміну від операцій оперативного лізингу, характеризуються низькою прибутковістю та вищим рівнем ризику, а тому менш привабливі для лізингодавців. Головна перешкода на шляху розвитку фінансового лізингу – це відсутність платоспроможного лізингоодержувача. Лізинговий платіж включає відшкодування частини вартості об'єкта лізингу й обраховується виходячи зі строку амортизації, процента за кредит, залучений для придбання майна за договором лізингу (причому середній рівень цього процента майже в 3 рази перевищує рівень облікової ставки Національного банку України), винагороди лізингодавцю, відшкодування страхових платежів тощо.

У фінансовий лізинг передається, як правило, нова техніка. Згідно з чинним порядком нарахування амортизації для цілей оподаткування, в перші два роки початкова вартість зменшується на

27,75-43,75%, залежно від того, до якої з груп основних фондів – другої чи третьої належить об'єкт лізингу. Зазначена сума амортизації має бути включена до лізингового платежу і своєчасно сплачена лізингодавцеві. Але більшість лізингоодержувачів неспроможні виконувати правила фінансової дисципліни, і в результаті лізингодавці зазнають збитків.

З другого боку, жорстка залежність строку дії договору лізингу від строків амортизації об'єкта лізингу звужує можливості суб'єктів лізингових відносин. В умовах, коли інтенсивно зростає попит на продукцію (послуги) або ж змінюється її асортимент, лізингоодержувачі зацікавлені у скороченні строку дії договору фінансового лізингу, проте можливості встановити менший договірний строк, аніж той, що визначений законом, вони не мають.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» мінімальний строк дії договору фінансового об'єкта лізингу, що належить до другої групи основних фондів (автомобільний транспорт, електронно-обчислювальні машини, офісне обладнання тощо), має становити чотири роки, оскільки за цей час буде з амортизовано понад 60% вартості майна (у перший рік – 25%, у другий – 18,75, у третій – 14,06, у четвертий – 10,54%) [2].

Використання суб'єктами лізингових відносин права здійснювати прискорену амортизацію об'єкта лізингу частково вирішує проблему регулювання строків договору лізингу. Проте згідно з чинним законодавством нараховувати прискорену амортизацію, можна тільки на нові об'єкти лізингу, що належать до третьої групи основних фондів. Тому цілком слушно було би поширювати такий порядок і на об'єкти лізингу, що належать до другої групи основних фондів.

Ринок лізингу в Україні тільки-но утверджується, на ньому немає загальноновизнаних лідерів, його розвитку приділяється недостатня увага з боку держави. В уряді досі не визначено орган, який би відповідав за проведення політики щодо розвитку лізингу в Україні. Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» контроль за діяльністю фінансових установ, до яких

належать і лізингові компанії, покладається на уповноважений орган виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг, Національний банк України і Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Державну політику щодо розвитку лізингу в Україні має здійснювати Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, до компетенції якого входить розробка економічної політики уряду.

Перешкоджає розвитку лізингу і надто жорстка система оподаткування лізингових операцій. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» витрати орендодавця на купівлю об'єктів фінансового лізингу не включаються до складу його валових витрат або основних фондів. Тому лізингодавець змушений сплачувати податок на прибуток не лише з власне прибутку, а й зважаючи на основну вартість об'єкта лізингу, не зменшуючи при цьому свої податкові зобов'язання на суму амортизації об'єкта лізингу, оскільки він включається до складу основних фондів лізингоодержувача. Таким чином, лізингові схеми придбання основних фондів стають дорожчими й економічно невигідними порівняно із звичайним порядком придбання основних фондів за допомогою банківських кредитів. Відповідно до ст. 4 цього Закону лізинговий платіж вважається валовим доходом лізингодавця. Проте переважну частку лізингового платежу становить погашення основної вартості об'єкта лізингу, тобто поступове відшкодування капіталовкладень лізингодавця, повернення яких недоцільно розглядати як валові доходи. Отже, є сенс змінити порядок оподаткування так, щоб витрати лізингодавця на придбання об'єктів фінансового лізингу вважалися основною сумою фінансового кредиту, наданого лізингоодержувачеві. А до складу валового доходу лізингодавця для цілей оподаткування слід включати лише винагороду за договором лізингу, яку він одержує понад суму витрат, авансованих на придбання об'єкта фінансового лізингу. І розвиток лізингу, як уже зазначалося, стримується недосконалістю чинного законодавства. Закон України «Про лізинг», прийнятий у 1997 р., не враховує нагро-

маженого досвіду здійснення лізингових операцій. Тому назріла необхідність перегляду його положень.

Через недосконалість законодавства та низьку прибутковість фінансового лізингу в цей бізнес направляється незначна частка фінансових ресурсів, насамперед банківських. На цьому сегменті ринку працює небагато підприємств, головним видом діяльності яких є надання послуг з фінансового лізингу. Станом на 15 жовтня 2004 р. в Україні було зареєстровано 186 суб'єктів господарської діяльності з основним видом функцій за КВЕД 65.21.0 «Фінансовий лізинг». Узагальнена статистична інформація про діяльність цих підприємств Державним комітетом статистики України не оприлюднюється. Немає даних про обсяги вітчизняної та імпортової техніки, що передається цими суб'єктами у фінансовий лізинг, про суми лізингових платежів, про галузі, в які надходить ця техніка, тощо.

Під час здійснення лізингових операцій перед комерційними банками постають проблеми, аналогічні проблемам кредитування. У першу чергу, це недостатня кількість платоспроможних позичальників та збитковість: за даними Державного комітету статистики, 34,5% загальної кількості підприємств є збитковими. Існує висока ймовірність несвоєчасного одержання лізингового платежу за користування майном, через що банки змушені формувати спеціальні резерви.

Активізувати роботу банків на ринку лізингу неможливо, якщо не зменшити ризик лізингових операцій. Для цього необхідно прийняти законопроекти, спрямовані на вдосконалення системи захисту прав кредиторів. Як показує досвід, розробка і прийняття таких документів вимагають значних зусиль та часу. Істотно знизити рівень ризику лізингових операцій для банків можна, залучаючи на ринок лізингу надійніших клієнтів. Ними можуть стати установи й організації, які закуповують основні засоби з повною оплатою за рахунок бюджетних коштів. Проте через постійне недовиконання бюджету значна частина цих видатків не фінансується. Тому доцільно передбачити в бюджеті положення про те, що бюджетні установи й організації мають право здійснювати закупівлю основних засобів шляхом операцій фінансового

лізингу за рахунок бюджетних коштів та залучення кредитів банків. Надання такого права:

- по-перше, розширить можливості бюджету у фінансуванні видатків капітального характеру, що вкрай важливо в умовах дуже складного та напруженого бюджету;

- по-друге, посилить довіру банків до лізингодержувачів, підвищить їх заінтересованість у лізингу;

- по-третє, стимулюватиметься вітчизняне виробництво, а відповідно, зростуть і доходи бюджету.

Ефективним джерелом формування ресурсів для лізингового бізнесу можуть стати амортизаційні відрахування. Для того щоб підвищити зацікавленість підприємств у направленні амортизаційних відрахувань на здійснення лізингових операцій, треба прийняти відповідні законодавчі рішення. Слід запровадити підвищені коефіцієнти до норм амортизації, яка нараховується для цілей оподаткування, на нові основні фонди, які закупаються на умовах лізингу. Запровадження такого порядку нарахування амортизації, з одного боку, підвищить заінтересованість у придбанні продукції вітчизняного виробництва, оскільки імпорт техніки стане економічно невигідним через застосування ввізного мита, а з другого – стимулюватиме залучення фінансових ресурсів у промисловість.

Спроби держави шляхом направлення бюджетних коштів через лізингові схеми підтримати окремі галузі (сільське господарство, транспорт, сільськогосподарське машинобудування тощо) лише тимчасово активізували ринок лізингу. Протягом 1998-2005 рр. на ринок фінансового лізингу сільськогосподарської техніки державою було введено два суб'єкти – НАК «Укragenroling» та ЛК «Укragenromashinvest». За даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, у 1999 р. за рахунок коштів лізингового фонду було проведено операцій фінансового лізингу на суму 56,4 млн. грн., у 2003 р. – на суму 64,2, у 2004 р. – 37,9 млн. грн. Виділені бюджетні кошти на «запуск» механізму лізингу для оновлення парку сільськогосподарської техніки були використані неефективно. Станом на 17 жовтня 2005 р. за рахунок повернення лізингових платежів над-

ходження становили 31819.2 тис. грн. (або 48%), з яких використано 31639,3 тис. грн., і 17724,3 тис. грн. – за рахунок повернення за ті фактично виконано одне: працює тільки «Укртранс-лізинг», організований на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 8 червня 1998 р. для того, щоб заохотити придбання українськими залізницями рухомого складу вітчизняного виробництва. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 2001 р. передбачала створення Державного лізингового фонду для реалізації та оновлення авіаційної техніки українського виробництва. Проте встановити, наскільки ефективно працюють ці організації, неможливо, бо уряд жодного разу не розглядав їхню діяльність. Періодичне заслуховування на засіданнях уряду звітів про результати роботи зазначених компаній сприяло би поширенню інформації про можливості лізингу та ознайомленню багатьох бізнесменів з цим інвестиційним інструментом.

Реалізація таких пропозицій, на мою думку, сприятиме активізації лізингу в Україні, зростанню попиту на основні засоби виробництва, що випускаються вітчизняною промисловістю, здійсненню структурної перебудови економіки.

Література

1. Закон України «Про фінансовий лізинг»-із змінами, внесеними Законом України від 14.01.1999р та 11.12.2003.
2. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», редакція від 01.01.2008.
3. «Створення лізингових компаній комерційними банками.//Фінанси України-2005, №1-с.83-86.
4. «Бухгалтерський та податковий облік операцій з пайового лізингу»// Бухгалтерський облік і аудит 2006, №5-с.33.
5. Фінанси України-2005, №11.
6. <http://www.zakon.rada.gov.ua> – Верховна Рада України.
7. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Державний комітет статистики України.